

Constantin I. STAN*

SERBĂRILE JUBILIARE ALE ASTREI DE LA BLAJ DIN 1911

The 1911 Jubiliary Festivity of Astra at Blaj

Abstract: The General Staff of Astra decided at Dej in 1910 that the next committee meeting would take place in 1911 at Blaj. This future moment was to be of great significance because it represented the celebration of half a century from the establishment of this important Romanian cultural institution. The anniversary was to take place in Blaj, a town famous for its Romanian scholastic and cultural traditions. It represented a critical contribution to the renaissance of the Romanian national movement.

Keywords: jubiliary festivity, Astra, Blaj, Andrei Bârseanu

*

Adunarea generală a *Astrei*, care și-a ținut lucrările în anul 1910 la Dej, a hotărât cu entuziasm la propunerea făcută de delegații Despărțământului Blaj (Iuliu Maniu și Aurel C. Donosă) ca viitoarea întâlnire anuală a conducerii *Asociațiunii* transilvane să se desfășoare în orașul Blaj¹. Decizia nu avea însă un caracter întâmplător. Relevând acest lucru, Nicolae Iorga nota în paginile publicației sale *Neamul Românesc Literar* că: „Blajul a fost ales pentru această comemorație. O spunem cu hotărâre: i se cuvenea aceasta. Nici un alt centru nu-i putea disputa acest drept”². Apoi nu trebuie să uităm faptul că Iuliu Maniu se bucura de popularitate în rândurile membrilor *Astrei* din zonă datorită bogatei sale activități parlamentare desfășurată de-a lungul anilor 1906-1910³, când s-a dovedit un susținător ferm și consecvent al cauzei naționale românești.

Adunările generale ale *Astrei* erau în epocă adevărate sărbători naționale. Acum momentul prezenta o încărcătură deosebită, întrucât se împlineau cinci decenii de la întemeierea *Asociațiunii*. Festivitățile trebuiau să fie ample, grandioase și să demonstreze opiniei publice interne și internaționale că lupta românilor pentru

---

* Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

¹ Vezi *Serbările de la Blaj 1911. O pagină din istoria noastră culturală* publicată de Despărțământul Blaj al *Asociațiunii*, Blaj, 1911, p. 7.

² Nicolae Iorga, „Serbările de la Blaj. Însemnătatea lor culturală și literară” în *Neamul Românesc Literar*, an III, nr. 32 din 21 august 1911, pp. 497- 498.

³ Constantin I. Stan, „Activitatea parlamentară a lui Iuliu Maniu 1906- 1911” în *Marisia*, Tg. Mureș, XXVIII /2006, pp. 255 și urm.

înfăptuirea idealurilor politice de la 1848 nu fusese în zadar. În fond, generația pașoptistă predase deja ștafeta unor colegi mai tineri.

Pentru buna organizare și desfășurare a ceremoniilor jubiliare, încă din septembrie 1910 s-a înființat un comitet de organizare care avea în frunte pe directorul Despărțământului blăjean al *Astrei*, Iuliu Maniu. El preluase șefia Despărțământului după demisia fostului director, I.F. Negruțiu⁴. Comitetele de organizare urma să se ocupe de găzduirea participanților, de buna desfășurare a lucrărilor adunării, dar și de respectarea programului festivităților. Manifestările care se întindeau pe parcursul a trei zile nu prezentau o conotație politică, ci una de natură culturală. De aceea, programul înaintat din vreme primului-ministru al Ungariei, Khuen Hedervary, a fost aprobat. Premierul de la Budapesta l-a apreciat pentru conținutul său, dar mai ales ca urmare a caracterului său echidistant⁵. Din pricina complexității problemelor ce trebuiau dezbătute, s-au constituit mai multe comisii: artistică, expozițională, etnografică. Fiecare comisie urma să se ocupe doar de domeniul propriu de activitate⁶.

Un rol însemnat în finanțarea festivităților *Astrei* l-a avut marele proprietar și mecena basarabean Vasile Stroescu, care a luat parte la aceste grandioase manifestații însă, ca de obicei, s-a dovedit a fi o prezență foarte discretă. El colaborase activ cu *Asociațiunea* pe tot parcursul anului 1911, căci a oferit 25.000 de coroane pentru cumpărarea de cărți destinate populației (15.000 coroane) și tipărirea unor lucrări pe care le recomandase (9.800 coroane). Din banii trimiși de Stroescu s-au înființat 300 de biblioteci sătești, având în total 96.000 de volume⁷. Mecena basarabean se ocupase și de întemeierea la sate a băncilor și altor cooperative. V. Stroescu a propus *Astrei* trimiterea a două personalități în Regatul român pentru a studia băncile populare rurale. În acest scop, el a pus la dispoziția *Asociațiunii* 50.000 de coroane⁸. Din această donație, Vasile C. Osvadă a primit 1.000 de coroane în vederea cercetării mișcării cooperatiste din România, Ungaria, Bucovina și Croația în vederea deschiderii de bănci populare absolut necesare pentru

⁴ *Unirea*, Blaj, XX, nr. 17 din 22 februarie 1910.

⁵ *Serbările de la Blaj 1911...*, pp. 8-10; Silvia Pop, Claudia Oancea Raica, Maria Daniela Pănzăzan, *Astra 150, Despărțământul „Timotei Cipariu” Blaj*, Blaj, 2011, pp. 44-45.

⁶ *Serbările de la Blaj 1911...*, p. 10; Mihai Sofronie, „Iuliu Maniu și serbările *Astrei* de la Blaj (1911)” în *Acta Musei Porolissensis*, XVII/1993, p. 308.

⁷ Constantin I. Stan, *Minunata tăcere a unui boier basarabean: Vasile Stroescu (1845 – 1926)*, București, 1999, p. 38.

⁸ *Ibidem*, p. 39; Al. Ciulcu, „Din viața și activitatea lui Vasile Stroescu” în *Viața Basarabiei*, Chișinău, an IX, nr. 1, ianuarie 1940, p. 18.

ridicarea satelor transilvănene cu populație majoritar românească⁹. Înființarea acestor bănci era foarte importantă deoarece deprindea pe țăranul român să facă economii, dar să contracteze și împrumuturi în vederea cumpărării de mașini și utilaje noi, sămânță de calitate, animale de rasă. Se evitau astfel împrumuturile de la bănci cu dobânzi mari. Românii nu mai erau nevoiți să-și părăsească familiile pentru a emigra în România liberă sau mai ales pe meleagurile nord-americe.

Împlinirea în 1911 a celor 50 de ani de neobosită activitate pe tărâm social-cultural de către *Astra* a prilejuit un excelent prilej de bilanț. Vicepreședintele *Asociațiunii* transilvane, profesorul Andrei Bârseanu din Brașov, aducea un fierbinte omagiu în paginile cunoscutei reviste sibiene *Luceafărul* cărturarilor patrioți care cu o jumătate de veac în urmă au pus bazele organizației sărbătorite, arătând: „Să binecuvântăm deci amintirea acelor bărbați cu suflet mare, care au întemeiat acum 50 de ani această măreață instituție, iar moștenirea lor să o păstrăm cu sfințenie, să o înmulțim tot mai folositoare neamului din care facem parte. Dacă prima jumătate de veac din existența *Asociațiunii* a fost timpul înființării și al încercărilor, a doua jumătate să fie timpul muncii sistematice și conștiente. Așa să ne ajute Dumnezeu!”¹⁰.

Astra dispunea chiar în anul semicentenarului de o bogată rețea de *Despărțăminte*, 67 la număr, având 442 biblioteci populare cu peste 100 de abonați. Din motivele amintite, se aștepta un mare aflus de participanți la importantele festivități. Ca să facă față situației și în cazul vremii nefavorabile (ploaie), organizatorii au montat în curtea gimnaziului blăjean un cort spațios destinat spectacolelor artistice, banchetelor, meselor festive sau altor reprezentații culturale¹¹.

Presa românească din Transilvania și Banat a prezentat, la rândul ei, cu lux de amănunte momentul aniversar care trebuia să demonstreze unitatea și coeziunea tuturor românilor indiferent de confesiune. Ziarul *Românul* din Arad a publicat un articol intitulat „După 50 de ani”. Materialul – nesemnlat – realizat de redacție sublinia importanța festivităților ce urmau să se deruleze la Blaj. El însera, nu întâmplător, un citat dintr-un discurs aparținând lui Timotei Cipariu, rostit pe 4 noiembrie 1861 când s-a întemeiat *Astra*, unde remarca „Căci amin, amin să zicem

---

⁹ Oct. C. Tășlăuanu, „Organizarea satelor noastre” în *Transilvania*, Sibiu, XLII, nr. 2, martie-aprilie 1911, p. 119; M. Sofronie, „Vasile Stroescu și *Astra*” în *Astra* 130, Sibiu, 1992, pp. 111-114.

¹⁰ Andrei Bârseanu, „La jubileul de 50 de ani al *Asociațiunii*” în *Luceafărul*, Sibiu, nr. 15-17, 1911, p. 334.

¹¹ *Telegraful Român*, Sibiu, an LIX, nr. 86-87 din 18/31 august 1911, p. 324; Vezi și Panfil Matei, *Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român [Astra și rolul ei în cultura națională (1861-1950)]*, ed. I, Cluj-Napoca, 1980, p. 46.

lor, mai curând va trece cerul și pământul cât să se mai prefacă românul în rațiunea aceea sau aceea”¹².

Valeriu Braniște a publicat la rândul său un amplu articol în paginile ziarului *Drapelul* din Lugoj, pe care îl conducea. Autorul anunța cu mândrie că „Mâine se încep la Blaj marile serbări ale culturii naționale române din Ungaria proprie și Transilvania, serbări care concentrează acum asupra lor privirile tuturor românilor fără privire la stăpâniri și frontiere politice”. Prin urmare, festivitățile aveau un caracter pur cultural. Semnatarul articolului evidențiază faptul că „Serbarea jubileului semicentenar al *Asociațiunii* este numai prilejul binevenit pentru a ne manifesta în aceste zile de grea cumpănă ca un factor cultural important în această țară, care în accepția proprie e și patria noastră”. V. Braniște arată în continuare că acțiunile de la Blaj „demonstrează mai elocvent decât orice act politic că suntem aici, că avem individualitatea etnică distinctă, că ne avem viața noastră proprie”. Patriotul bănățean evidențiază apoi faptul că la începutul secolului XX se observă „afirmarea culturii specifice naționale a popoarelor, care caută a-și lua partea din munca civilizatoare a veacului”. Autorul materialului sublinia, totodată, că „și la noi se afirmă pe întreaga linie aceeași luptă pentru cultura proprie națională care e nota caracteristică a frământărilor naționale din Ungaria, de la trezirea conștiinței naționale a popoarelor noastre!” În acest context, V. Braniște afirma că și la români au pătruns ideile generoase ale Apusului, aducând cu sine curentul democratic și suveranitatea poporului. În fond, era vorba de materializarea conceptelor generoase ale revoluției de la 1848, care nu au putut fi aplicate pe deplin în teritoriile locuite de români. Semnatarul articolului atrăgea atenția asupra faptului că opresiunea națională nu mai trebuie să existe, iar procesul de democratizare nu mai poate fi oprit. Concepțiile amintite nu sunt înțelese de cercurile conducătoare de la Budapesta, care susțin „dogma exclusivismului de rasă”. Braniște se pronunță pentru un regim democratic în care să domine libertatea și dreptatea. El reliefa, în final, importanța deosebită a serbărilor de la Blaj, care „sunt chemate a dovedi prin fapte nu numai că suntem aici, ci și că avem cultura noastră proprie națională, care nu se mai poate înăbuși și care, în urma valorilor interne, ne garantează, mai presus de orice îndoială, dreptul nostru de a fi în marea concurență a neamurilor lumii (...). Faptele vor vorbi la Blaj. Iar cine nu va voi ori nu va putea înțelege rostul acestor fapte, acela numai pe sine se amăgește, sieși își face cea mai mare pagubă”¹³.

Ziarul *Unirea* din Blaj adresa un apel de suflet preoților și mirenilor ce urmau să sosească aici, arătând: „Fiți bineveniți, voi, Arhieriei români care într-un

¹² „După 50 de ani” în *Românul*, Arad, I, nr. 178 din 14/27 august 1911.

¹³ Valeriu Braniște, „Numai faptele sunt mai presus de orice discuțiune” în *Drapelul*, Lugoj, XI, nr. 91 din 13/26 august 1911; *Idem, De la Blaj la Alba Iulia: Articole politice*, Ediție îngrijită de Valeria Căliman și Maria Elena Simionescu, Timișoara, 2003, pp. 236-239.

singur gând v-ați hotărât să ridicați cu înalta voastră prezență nivelul acestor serbări ale culturii naționale. Fiți bineveniți, voi, cărturari români de la Nistru până la Tisa și din Vatra Dornei până departe peste Dunărea albastră! Voi sunteți purtătorii de lumină ai acestui neam fără noroc, căruia soarta dușmănoasă i-a rânduit să dibuiască în întuneric veacuri de-a rândul. Voi sunteți părinții sufletești ai acestui neam ce va fi ridicat în trepte înalte cu multe jertfe”¹⁴.

Momentul era de răscruce, iar unitatea și coeziunea românilor trebuiau realizate cu ajutorul faptelor. Ele s-au materializat prin numărul mare de participanți - uriaș pentru vremea aceea - peste 30.000 de oameni. La Blaj au venit și corespondenți ai presei străine, precum *The Times*, *The Morning Post*, *Le Figaro*, respectiv *Adevărul*, *Universul* ori *Minerva*¹⁵.

Serbările au început pe 15/18 august 1911, în ziua Sfintei Marii, când au sosit deja 10.000 de persoane. Unul dintre cei prezenți, cunoscutul finanțist sibian Ion I. Lapedatu consemna în amintirile sale următoarele: „Pe zilele când a fost fixată adunarea, întreg Ardealul a pornit spre Blaj. Mii și mii de persoane pe ulițele Blajului căutând să afle cum au fost încartiruite: o parte fuseseră încartiruite la internatele din Blaj, în dormitoare comune și în școlile de acolo amenajate, o altă parte au fost încartiruite la familiile intelectuale din Blaj și a treia la străini. Pe lângă cei veniți din depărtări, năpădiseră în Blaj toate satele din jur, cu mic cu mare. Astfel, duminică dimineața când avea să înceapă adunarea, piața cea mare a Blajului în care încep zece mii de oameni era ocupată de cei prezenți. Dangățul clopotelor catedralei vesteau că liturghia va începe. Dintr-o stradă laterală apare trăsura cu patru cai albi a Mitropolitului Mihaly, care potrivit uzului avea să slujească însuși liturghia. Aclamat de lumea din piață, intra în catedrală, clopotele sunară din nou. De pe strada care duce la castel, apare Mitropolitul Meșianu cu episcopii ortodocși și uniți (Cristea, Papp, Hossu și Radu) (...) Când lumea i-a văzut împreună, în mijlocul lor cu venerabilul Mitropolit al Sibiului, a fost cuprinsă de fiori¹⁶.

Și un alt participant, Octavian C. Tășlăuanu, a surprins istoricul eveniment, căci afirmă în paginile revistei pe care o conducea - *Luceafărul* - următoarele: „Cel mai important moment a fost fără îndoială prezența arhierilor. Când prezidentul *Asociațiunii* domnul Andreiu Bârseanu a ocupat loc între cei doi Mitropoliți, lângă care erau așezați toți episcopii, mulțimea din Catedrala Blajului a simțit farmecul acestei clipe noi (...). Și când fiecare dintre cei doi Mitropoliți în fața Altarului au cerut binecuvântarea cerului asupra așezământului ce lucrează pentru redeșteptarea culturală a turmei ce o păstoresc, cei de față au fost stăpâniți de sentimente a clipelor sublime. Entuziasmul și aclamațiile nu mai voiau să contenească. Cu toții am simțit

¹⁴ *Unirea*, Blaj, XXI, nr. 78 din 15/28 august 1911.

¹⁵ *Vezi Tribuna*, Arad, XV, nr. 181 din 19 august/ 1 septembrie 1911.

¹⁶ Ion I. Lapedatu, *Memorii și amintiri*, Ediție de Ioan Opreș, Iași, 1998, p. 136.

adevărul adânc rostit de cei doi arhieri că credința și cultura românească au fost de-a pururea nedespărțite, au fost izvorâte întotdeauna din același suflet și din aceeași conștiință¹⁷.

La rândul său, N. Iorga înfățișează în coloanele ziarului *Neamul Românesc* rolul ierarhilor celor două biserici ale românilor ardeleni în felul următor: „Predica blândă a părintelui Mitropolit Victor, răsPICATA rostire românească a părintelui Mitropolit Ioan, declarațiunile pline de căință ale episcopului de Arad (...), cuvântarea curat românească a părintelui Miron Cristea la Societatea de fond de teatru, întreaga atitudine a episcopilor de Oradea Mare și de Lugoj, salutările și toasturile tuturor căpeteniilor bisericești au vorbit de nație și de viitorul ei¹⁸.

La Blaj au sosit fruntași politici, dar și cărturari ardeleni, precum Gheorghe Pop de Băsești, Vasile Goldiș, Ioan Lupaș, Octavian Goga, George Coșbuc, Oct. C. Tășlăuanu. Din România liberă au venit ca invitați Ion Bianu, Victor Eftimiu, Jean Ghica, Nicolae Iorga, Simion Mehedinți¹⁹. Din îndepărtata Germanie s-a deplasat către plaiurile blăjene Ion Luca Caragiale. De față s-a aflat inventatorul Aurel Vlaicu. Avionul său a fost transportat pe calea ferată cu un vagon special. La festivitățile din Blaj a participat și un apropiat prieten al poporului nostru, cărturarul ceh Jan Urban Jarník²⁰. Prezența maestrului Caragiale la serbările semicentenarului *Astrei* poate părea pentru unii surprinzătoare. El a menținut de pe plaiurile germane strânse legături cu fruntașii politici ardeleni și bănățeni. La 21 ianuarie 1911, V. Goldiș îi scria din Arad o epistolă, rugându-l să colaboreze la noul ziar bănățean *Românul*. Autorul mesajului preciza că: „Ar fi pentru cauza noastră națională un mare câștig (...). Vă rog deci, cu toată insistența, să binevoiți a ne trimite ceva pentru ziar²¹. Conducerea noii publicații avea nevoie de personalități literare și culturale de prestigiu care să permită strângerea unui cât mai mare număr de cititori în jurul său. În luna februarie 1911, Ion Luca Caragiale a trecut prin Arad, unde a poposit două zile. El se afla în drum spre București, venind de la Berlin. Cu această ocazie, autorul „Scrisorii pierdute” a perfectat detaliile colaborării sale la noul cotidian arădean²². După aproape o lună, mai precis la începutul lunii martie 1911, renumitul scriitor a revenit în urbea arădeană. Conform informațiilor publicate de

¹⁷ Octavian C. Tășlăuanu, „Serbările de la Blaj” în *Luceafărul*, Sibiu, nr. 18, 1911, p. 394.

¹⁸ N. Iorga, „Însemnătatea politică a Serbărilor din Blaj” în *Neamul Românesc*, VI, nr. 94- 95 din 23 august/ 5 septembrie 1911, p. 1492.

¹⁹ „Serbările de la Blaj” în *Minerva*, București, III, nr. 957 din 17/30 august 1911; „Serbările din Blaj” în *Adevărul*, București, XXIV, nr. 7878 din 18/31 august 1911.

²⁰ *Telegraful Român*, Sibiu, LIX, nr. 86- 87 din 18- 31 august 1911; De la „Serbările din Blaj” în *Drapelul*, XI, nr. 35 din 25 august/5 septembrie 1911.

²¹ Gheorghe Șora (ed), *Vasile Goldiș, corespondență 1888- 1934. Scrisori trimise*, vol. I, Cluj-Napoca, 1992, p. 68.

²² „Caragiale la Arad” în *Românul*, I, nr. 53 din 6/19 martie 1911.

ziarul *Românul*, el a luat prânzul cu Episcopul Ioan I. Papp („D-sa a simțit multă plăcere de modul cum a fost primit de P.S. Sa”²³). Călătoriile întreprinse la Arad de I. L. Caragiale au avut nu doar un scop cultural, ci și unul de natură politică. Publicațiile timpului vorbesc de implicarea lui directă, dar confidențială, în demersurile dintre români și maghiari. Gazeta ieșeană *Seara* informa cititorii la finele lunii martie 1911 că ilustrul mânuitor al condeului, autoexilat în capitala Germaniei, se va deplasa către Budapesta „pentru a lua parte la împăcarea fraților noștri transilvăneni și bănățeni cu ungurii. N-ar fi exclus ca dânsul să fie în contact cu cercurile politice maghiare spre a conferi în această chestie. Dl. Caragiale a propus într-un ton călduros împăcarea dintre români și unguri, că aceștia trebuie să se înțeleagă reciproc”²⁴. Din păcate, eforturile celebrului condeier nu au avut sorti de izbândă. Divergențele existente între cele două părți erau prea mari ca să poată fi rezolvate pe cale pașnică, amiabilă. Ion Luca Caragiale a publicat în coloanele ziarului *Românul* între 15/28 februarie și 15/28 iunie 1911 șapte articole, mergând pe ideea împăcării „bătrânilor” cu „tinerii oțeliți” și a românimii (integrale) cu ungurii²⁵. În primele zile ale lunii mai 1911, autorul „Scrisorii pierdute” a tipărit sub forma unui foileton, în trei numere consecutive, povestirea intitulată „Cuviosul pedepsit”, care s-a bucurat de bune aprecieri venite din partea cititorilor gazetei²⁶. În pofida unor realizări, dar nu spectaculoase, sub așteptări, colaborarea lui Caragiale cu redacția *Românului* se derula cu destulă dificultate. Autorul articolelor se plângea într-o scrisoare expediată pe 1 iulie 1911 lui V. Goldiș că la ziarul menționat a publicat și unul din adversarii săi, Petre Locusteanu din București. Directorul *Românului* l-a liniștit pe Caragiale, arătând că sus-numitul „era fie redactor la noi, dar nu mai este”²⁷. Locusteanu trebuia să ajungă prim-redactor al ziarului *Românul*, dar pretențiile sale au fost prea mari. Nici drept corespondent la București nu a mai rămas²⁸. Dificultățile unei colaborări trainice, eficiente între Goldiș și Caragiale erau generate de distanța mare între Berlin și Arad, de starea de sănătate precară a celebrului dramaturg. El a făcut totuși un efort remarcabil, fiind

²³ *Ibidem*; „Ultimele informațiuni” în *Dimineața*, București, VII, nr. 2517 din 6/19 martie 1911.

²⁴ „Caragiale și împăcarea româno-maghiară” în *Seara*, Iași, II, nr. 634 din 28 martie 1911.

²⁵ Onisifor Ghibu, *Oameni între oameni. Amintiri*, vol. I, Ediție de Ion Bulai, Șerban Polverejan și Octavian O. Ghibu, București, 1990, pp. 135- 136.

²⁶ *Românul*, I, nr. 96; 97; 98 din 3/16 mai; 4/17 mai și 5/18 mai 1911.

²⁷ Gh. Șora (ed), „Documente inedite privind legăturile de prietenie între Vasile Goldiș și Ion Luca Caragiale” în *Ziridava*, an XIV/1982, pp. 569- 578.

²⁸ Radu Ardelean, *Românul, istoria ziarului, istoria din ziar*, tom I, Arad, 2010, p. 14.

prezent la Blaj în data de 15 august 1911. Presa vremii a menționat că distinsul om de litere a luat parte la slujba religioasă ținută în catedrala greco-catolică blăjeană²⁹.

După încheierea *Te Deum*-ului, a avut loc o ședință solemnă a Adunării Generale a *Asociațiunii*. Ea a fost deschisă de vicepreședintele organizației, profesorul Andrei Bârseanu, care a rostit o frumoasă expunere. Vorbitorul a subliniat în cuvântul său rolul excepțional al *Astrei* în propășirea poporului român, arătând: „Două au fost după a mea modestă părere motivele care au dus pe părinții mei la înființarea acestei societăți: dorul lor de lumină de înaintare și simțul lor de solidaritate”. Oratorul a evidențiat apoi faptul că „ea a afectat pe românii din diferite părți ale țării să se cunoască unii pe alții, i-a învățat să prețuiască și să-și cultive limba, a susținut vie scânteia națională, chiar și acolo unde era în primejdie de a se stinge, a aplanat contrastele sociale și confesionale. Ne-am deprins a ne simți cu toții fii ai aceluiași popor, a hotărât același ideal, asigurarea existenței și întărirea materială, morală și culturală a neamului din care facem parte³⁰”.

În cadrul ședinței plenare a Adunării Generale a *Asociațiunii* s-a decis cu unanimitate de voturi și imens entuziasm alegerea celebrului filantrop basarabean Vasile Stroescu ca membru de onoare al acestei prestigioase societăți culturale. „Publicul care se afla în sală – scrie un ziar al vremii din Arad – s-a sculat în picioare și a aplaudat timp de mai multe minute, arătând astfel dragostea și respectul ce îl păstrează celui mai mare român al zilelor de azi³¹”. Tot acum s-a făcut bilanțul celor 50 de ani de activitate ai *Astrei*. Octavian C. Tășlăuanu, care a preluat de la Elie Miron Cristea – devenit episcop ortodox de Caransebeș – conducerea Muzeului *Asociațiunii*, a realizat în amplul raport pe care l-a prezentat plenului adunării o veritabilă istorie a acestei instituții muzeale, care fusese de curând deschisă publicului larg. El a trecut în revistă succesele obținute în acțiunea de îmbogățire sistematică a colecțiilor etnografice, efectuarea unor excursii documentare sau drumeții³².

După ședința de deschidere a adunării jubiliare, cei prezenți, delegați și oaspeți în frunte cu arhieriei de ambele confesiuni, au vizitat expoziția istorico-culturală a Despărțământului Blaj. Ea a impresionat profund pe toți vizitatorii datorită autenticității, valorilor deosebite și varietatea exponatelor prezentate, dar

²⁹ „Serbările de la Blaj” în *Adevărul*, XXIV, nr. 78, din 18/31 august 1911; „Începuturile serbărilor” în *Olteanul*, Făgăraș, III, nr. 34 din 18/31 august 1911.

³⁰ *Transilvania*, Sibiu, an XLIII, nr. 4, jubiliar 1861- 1911, iulie-august 1911, p. 324.

³¹ *Tribuna*, Arad, XV, nr. 181 din 19 august/1 septembrie 1911.

³² „De la serbările din Blaj” în *Drapelul*, XI, nr. 95 din 23 august/5 septembrie 1911; Ana Grama, „Începuturile etno-muzeografiei românești transilvănene. Muzeul Asociațiunii până în anul 1913” în *Muzeul Astra 1905- 2000*, Sibiu, 2002, p. 113.

mai ales prin multitudinea materialului tridimensional existent³³. Unul dintre invitații de marcă, N. Iorga, arăta cu vădită emoție în paginile *Neamului Românesc* că: „Au defilat mulți țărani la Blaj, au defilat sub tricolor ca la 1848, dar pașnic și cu fâgăduieli mai senine și mai tainice. Au defilat și au cântat «Deșteaptă-te române!»»³⁴.

În jurul orei 13 a avut loc banchetul ziariștilor la care au participat scriitori consacrați ai timpului precum poezii George Coșbuc, Ștefan O. Iosif, O. Goga, dramaturgul I. L. Caragiale, jurnaliștii George Ranetti, Victor Eftimiu, dr. Ioan Scurtu. Nu a lipsit renumitul aviator Aurel Vlaicu³⁵. În centrul atenției s-a aflat și de data aceasta autorul *Scrisorii pierdute*, care a refuzat politicos invitația la prânzul Mitropolitului Victor Mihaly, „preferând să fie alături de confrății săi mai tineri, la restaurantul *Veza*”. Comentând atitudinea deosebită a celebrului om de teatru, un ziar bucureștean al vremii nota într-un articol de fond următoarele: „Și dacă simplul prânz a fost excelent, este pentru că mulți dintre noi am mâncat tocana și ciulamaua împreună cu vorbele lui»³⁶. Deși nu se mai afla la prima tinerețe, neobositul Caragiale avea încă darul de a însufleți, de a bucura pe cei din jurul său.

În seara aceleiași zile de 15/28 august 1911 s-a desfășurat un concert simfonic extraordinar. Cu amintita ocazie a fost cântată în premieră absolută uvertura festivă intitulată *Ștefan cel Mare* și balada populară *Erculeanul*, culeasă și publicată de „nemuritorul” Vasile Alecsandri. Muzica celor două creații artistice a aparținut compozitorului Iacob Mureșianu³⁷. Martor al evenimentului, N. Iorga relatează în coloanele *Neamului Românesc Literar*, între altele: „Seara a fost o reprezentație de teatru. Misionarii cei mai nobili și mai gata de sacrificii ai artei dramatice românești, d-na Aristița Romanescu și Petru Liciu s-au grăbit să alerge. Între cine i-a ajutat să se recunoască marele talent de vioiciune al doamnei Bârseanu»³⁸.

Punctul culminant al primei zile l-a constituit zborul lui Aurel Vlaicu pe Câmpia Libertății de lângă Blaj cu propriul aeroplan. Ilustrul inventator a fost găzduit în oraș de prietenul său, preotul Alexandru. În casa acestuia a avut loc o memorabilă întâlnire între gazdă și soția lui, Leontina, dar și I. L. Caragiale, Oct.

³³ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, LXXIV, nr. 1980 din 18/31 august 1911.

³⁴ N. Iorga, *art.cit.* în *Neamul Românesc*, VI, nr. 94- 95 din 23 august/5 septembrie 1911, p. 1494.

³⁵ Alexandru Vernescu, „Blajul în sfântă sărbătoare” în *Românul*, I, nr. 183 din 21 august/3 septembrie 1911.

³⁶ Apud „Serbările de la Blaj” în *Adevărul*, XXIV, nr. 7878 din 18/31 august 1911.

³⁷ *Transilvania*, XLII, nr. 4, jubiliar 1861- 1911, iulie-august 1911, pp. 324 și urm.; „Marile serbări culturale de la Blaj. Aniversarea de 50 de ani de la înființarea Asociațiunii” în *Românul*, I, nr. 180 din 18/31 august 1911.

³⁸ N. Iorga, *art.cit.* în *Neamul Românesc Literar*, III, nr. 32, din 21 august 1911, p. 504.

Goga, Ștefan O. Iosif, toți cu nevestele și tânărul inginer Aurel Vlaicu. Părintele Al. Ciura descrie, peste aproape un an, o întâmplare din acea zi, astfel:

„Nenea Iancu, cu care ne înapoiasem de la hangar - vă mai aduceți dumneavoastră aminte de nenea Iancu Caragiale? – își întrerupse pentru o clipă magistrul discurs despre Dumnezeire, își potrivi ochelarii pe nas și întrebă apoi nervos:

- Bine, măi băieți, unde e Vlaicu?

Privim în jurul nostru, scaunul lui Vlaicu era gol. Se strecurase pe neobservate, după ce spusese că-i este somn și are dureri de cap.

- Doarme, nea Iancule, doarme pe laurii ce-i va secera mâine.

Maestrul lasă paharul pe masă și ne spune în șoaptă:

- Veniți, mă, să vedem cum doarme Vlaicu (...), poate om simți și noi ceva din visul lui astral. Dar veniți după mine în vârful degetelor (...), ori descălțați-vă cum se descălță mahomedanii, când intră în casă de închinare.

Vlaicu dormea pe o otomană cu fața întoarsă spre perete (...). Era de-o paliditate ce-ți dădea fiori. Când ne-am înapoiat la masa din curte, Maestrul începu cu glas scăzut:

- Ați văzut băieți cât era de palid (...) Parcă murise. M-am apropiat cu lumânarea de el și am remarcat o cută în dreptul sprâncenelor, criteriul omului de geniu (...). Oamenii au cuta aceea, dar se sting cu zile, căci prea este intensă lumina ce răspândesc, mistuindu-se. Eminescu s-a dus la vârsta de patruzeci de ani (în realitate, 39 n.n.). Dar Vlaicu, măi să știți că se duce, de nu aș grăi într-un ceas rău, simt că se duce în grabă. Ce vreți, băieți, el e prea mare pentru un neam de înconștienți”³⁹.

Dincolo de talentul actoricesc al lui Caragiale, desprindem premoniția acestuia, dar și faptul că Aurel Vlaicu a muncit nenumărate zile și nopți la aparatul său de zbor, făcând mari sacrificii materiale și umane. Creația sa științifică a fost genială, Vlaicu a devenit un pionier al aviației mondiale. De aceea, lucrarea sa tehnică a fost laureată cu unul din premiile Academiei Române⁴⁰. Datorită calităților sale excepționale, băiatul din Bințiți era așteptat peste tot pentru zboruri demonstrative, iar munca sa era apreciată. Octavian Goga a scris în acele zile un amplu articol intitulat „Drumul unui cuceritor: Aurel Vlaicu” în care făcea o prezentare a evoluției tânărului inventator din anii copilăriei până la deplina maturitate⁴¹. Tânărul aviator a fost invitat de onoare și la Blaj. Ziarul *Unirea* care apărea în localitate scria, de altfel, cu mândrie următoarele: „Pe istoricul câmp al

³⁹ Al. Ciura, „După un an. Maestrul care s-a dus (I)” în *Românul*, II, nr. 192 din 1/14 august 1912; *Idem*, „Phaeton” în *Album Vlaicu*, Orăștie, 1920, p. 77.

⁴⁰ *Analele Academiei Române*, Seria a II-a, tom XXXIV pe 1911- 1912, *Partea administrativă și dezbaterile*, București, 1912, pp. 33- 35.

⁴¹ Octavian Goga, „Drumul unui cuceritor: Aurel Vlaicu” în *Luceafărul*, nr. 20, 1911, pp. 445- 456.

Libertății cu prilejul sărbătorilor jubiliare, vom avea fericirea să vedem triumful celei mai desăvârșite invenții românești. Acolo unde mii de oameni juraseră că nu vor mai răbda jugul sclaviei, Vlaicu se va ridica în slavă ca un vultur biruitor. E cea mai frumoasă încununare ce putem închipui pentru serbările culturale din ajun. Fii binevenit în mijlocul nostru, iubitul nostru prieten. Mii de oameni ce vor urmări zborul îndrăzneț și triumful geniului tău se vor îndrepta spre satele îndepărtate cu o amintire ce o vor transmite ca pe un scump domeniu generațiilor viitoare. Și cel din urmă privitor al tău se va simți ridicat cu o palmă de la pământ spre culmile pe care numai oamenii de geniu pot să le ajungă⁴². Ziarul arădean *Românul* consemna cu mult optimism în coloanele sale, între altele: „Ceea ce bunul Dumnezeu a făcut ca zborul vulturesc al aeroplanului lui Vlaicu să fie prevestitorul zborului sufletului românesc cult și liber, stăpânind puterea luminei sale dușmanii libertății și ai adevărului, să fie simbolul viitorului de aur ce românimea are”⁴³. Numeroși martori oculari au surprins în pagini antologice zborul extraordinar, plin de semnificații al lui Aurel Vlaicu de pe Câmpia Libertății. Martor al istoricului eveniment, scriitorul și publicistul Octavian C. Tășlăuanu arată în paginile revistei *Luceafărul* următoarele lucruri: „Alt moment important al serbărilor din Blaj a fost zborul inginerului Aurel Vlaicu. Acest zbor a fost apoteoza clipelor de sărbătoare. În Blaj de unde a plecat zborul culturii românești înainte cu un veac, s-a înălțat în văzduh primul aeroplan românesc, dovedind tuturor triumful geniului național”. Autorul articolului sublinia mai departe că: „În ziua zborului, toate privirile erau îndreptate spre Câmpul Libertății, unde se odihnea mașina drăcească a aviatorului Vlaicu. Acesta s-a sculat de dimineață și nu s-a odihnit până nu i-a examinat toate șurubăriile și n-a luat toate dispozitivele pentru ascensiunea de după prânz. Când a început să zbârnâie nebunește motorul (...),murmurul de glasuri a amuțit. Flăcării îmbrăcați în cămăși albe își încordau toți mușchii ca să pironească locului coada mono-planorului ce voia să se înalțe. Toată lumea simțea fiori de groază și de admirație ai necunoscutului. La un semn, aeroplanul a fost eliberat din mâinile flăcăilor și, ca mânat de duhuri necurate, s-a avântat în văzduh. Miile de glasuri trezite din clipele așteptării mute au izbucnit în urale de «Să trăiască», cutremurând toată împrejurimea! Atmosfera devenise extraordinară, greu de înfățișat în cuvinte”. Același martor ocular scrie în continuare cu emoție: „Era o însuflețire uriașă. Inginerul Vlaicu a descris cercuri largi pe deasupra colinelor de prin preajmă, încununând cu zborul lui minunat sărbătoarea culturală din Blaj (...). Vlaicu a început să coboare din ceața de argint ce plutea peste apa Târnavei. Se apropia cu

⁴² *Unirea*, XXI, nr. 60 din 10/23 august 1911; C. I. Stan, „Aurel Vlaicu și jubileul Astrei (Blaj 15- 17 august 1911)” în vol. *Sărbătoarea aripilor românești. O sută de ani de zbor în armata României (17 iunie 1910- 17 iunie 2010)*, București, 2011, p. 287.

⁴³ „Momente solemne” în *Românul*, I, nr. 180 din 18/31 august 1911.

iuțeală uimitoare. Într-o clipă a fost pe pământ, aterizând în mijlocul câmpului. Lumea a rupt barierele, l-a ridicat pe umeri și într-un entuziasm de nedescris l-a dus până la hangar. S-au făcut ovații și părinților aviatorului, plugari din Bințiți, care și-au văzut pentru prima oară feciorul zburând prin văzduh ca un balaur⁴⁴. Același martor ocular descrie - după un sfert de veac în amintirile sale - acest eveniment unic, după cum urmează: „Iar când s-a înălțat Vlaicu deasupra câmpului Libertății și deasupra Catedralei Mitropolitane din Blaj, rotindu-se în viraje îndrăznețe, aclamat de glasurile miilor de privitori, Caragiale a început să plângă. În lacrimile marelui patriot se oglindea întreaga istorie a acestor țărani ardeleni care s-au dus la Roma ca să învețe dogmele catolice și s-au întors acasă apostoli ai redeșteptării noastre naționale (...). Acum acești țărani ardeleni înălțau spre cer pe unul din ai lor ca un simbol al biruinței lor de mâine, biruință care nu a întârziat nici zece ani. Caragiale nu a ajuns să o vadă și nici Vlaicu, dar creațiunile amândurora au fost prinosuri pe altarul ei⁴⁵. Într-adevăr, cei doi titani ai științei și culturii românești nu au putut să vadă împlinit idealul național. Fiecare a pus o cărămidă solidă la realizarea României întregite.

Un alt participant la adunarea jubiliară a *Astrei*, Ion I. Lapedatu înfățișează în memoriile sale starea de spirit din Blajul acelei vremi agitate, astfel: „Vlaicu se suie în avion și apucă volanul, și, după câteva încercări, avionul începe să se ridice de la pământ și, în momentul următor, îl vedem la câteva sute de metri deasupra noastră. Din înălțimi, el salută larg cu pălăria lui mare pe cei de jos. Lumea îl aclamă la nebunie. Mulți plângeau de bucurie. Face câteva virajuri deasupra Blajului până îi pierdem urma, căci o luase pe Târnava în sus. Îngrijorați, așteptăm să se ivească dintr-o parte oarecare. Iată-l că vine pe Târnava în jos, mai face câteva virajuri deasupra câmpiei Blajului și începe să coboare pentru aterizare. Lumea aleargă, cu mic cu mare, tânăr și bătrân, cu episcopii în frunte să-l primească, să-l îmbrățișeze. Cel dintâi care l-a îmbrățișat și l-a sărutat a fost episcopul Radu, apoi Caragiale, Coșbuc și ceilalți”. Ion I. Lapedatu era și el emoționat, dar mândru de ceea ce vedea, căci consemna în final: „Se realizase cea mai mare minune a vremii noastre. Văzusem cel dintâi avion românesc zburând, invenție realizată de îndrăznețul și iluminatul fecior al lui Dumitru Vlaicu din Vântăuț (Bințiți - n.n.)⁴⁶.

După aterizarea care a reprezentat un succes, aglomerația din jurul pilotului a devenit copleșitoare. Toți cei prezenți doreau să-l îmbrățișeze pe eroul zilei. Aflat în mijlocul evenimentului, N. Iorga arată în paginile ziarului său *Neamul Românesc* următoarele: „Țărani în număr foarte mare au fost (...) la zborul aviatorului Vlaicu.

⁴⁴ Octavian C. Tășlăuanu, „Serbările din Blaj” în *Luceafărul*, Sibiu, nr. 18, 1911, pp. 394-396.

⁴⁵ *Idem*, *Amintiri de la Luceafărul*, București, 1936, p. 208.

⁴⁶ Ion I. Lapedatu, *op.cit.*, p. 139.

Cu mândrie vorbea oricine de îndrăzneala, de siguranța, de marele triumf al iscusitului tehnic. Pentru cărturari era o dovadă a istețimii neamului (...). Pentru țărani a însemnat și mai mult. Mulți vor fi știut că acest domn tânăr și sprinten e dintre ai lor, fecior de țăran din Bințiți. Dar acolo îi erau părinții și sora (...). Și poate câte unul mai bătrân, care avea multe suferințe pe suflet, va fi nădăjduit că unele dintre ele vor fi duse mai aproape de Dumnezeu pe pânzele aripilor lui Vlaicu⁴⁷.

La rândul său, părintele Al. Ciura consemna în paginile *Albumului Vlaicu* din 1920 că: „Vlaicu e ridicat în triumf într-o învălmășeală nebună în care ne rostogolim unul peste altul, împingându-se când de resturile materialelor, când de mulțimea ce se îmbulzea într-una fericită de a atinge măcar hainele zburătorului”⁴⁸.

Cu această ocazie, Ion Luca Caragiale a oferit o proprie fotografie cu Aurel Vlaicu, conținând o frumoasă dedicație: „Trăiască Vlaicu!” și „Sus, tot mai sus!”⁴⁹.

Publicațiile vremii au înfățișat pe larg momentul zborului inginerului A. Vlaicu. *Gazeta Transilvaniei* arăta că: „Lumea entuziastă privea mișcată această minune plină de emoție, pentru ca apoi electrizată de satisfacție să izbucnească în aclamații entuziaste, care acopereau vâjâitul elicelor și zgomotul motorului. Pălăriile și hainele fluturau în cer, unii plâneau de emoție și poate de teamă pentru Vlaicu”⁵⁰. La rândul său, ziarul *Românul* evidenția însemnătatea deosebită a acestui eveniment extraordinar, precizând: „Și zborul spre cer al unui fiu din națiunea noastră simbolizează îndreptățitul nostru gând spre mărirea viitoare, căci neamul care produce astfel de genii are în firea sa îndreptățirea să-și afle locul între națiunile fruntașe ale omenirii”⁵¹. Revista sibiană *Luceafărul* descria pe larg zborul istoric al lui Aurel Vlaicu. Ea a publicat câteva reușite fotografii de la memorabilul eveniment⁵². Se poate spune fără riscul de a greși că organizatorii serbărilor jubiliare de la Blaj în frunte cu Iuliu Maniu au avut o idee extraordinară să lege acest zbor mirific cu cei 50 de ani rodnici de la înființarea *Asociațiunii* transilvane.

Seara, la capătul unei zile foarte încărcate, dar fructuoase, a avut loc banchetul omagial. Înainte de servirea mesei, potrivit informațiilor furnizate de un ziar al vremii, „tineretul s-a ridicat în picioare și a intonat imnul «Deșteaptă-te române»; ca la o comandă, toți au făcut asemenea, s-au ridicat și episcopii,

⁴⁷ N. Iorga, *art.cit.* în *Neamul Românesc*, VI, nr. 94- 95 din 23 august/5 septembrie 1911, p. 1494.

⁴⁸ Al. Ciura, „Phaeton” în *loc.cit.*, pp. 79-80.

⁴⁹ Leontina Ciura, „Caragiale la Blaj” în *Cosânzeana*, Cluj, II, nr. 28 din 14 iulie 1912, p. 556; Constantin C. Gheorghiu, *Aurel Vlaicu. Viața și opera*, București, 1979, p. 191.

⁵⁰ *Gazeta Transilvaniei*, LXXIV, nr. 198, din 18/31 august 1911; Aurelia și Petru Baciu, *Pe urmele lui Aurel Vlaicu*, București, 1991, p. 94.

⁵¹ *Românul*, I, nr. 178 din 27 august/9 septembrie 1911.

⁵² *Luceafărul*, Sibiu, nr. 18, 1911, pp. 393- 394.

reprezentanții guvernului, cântând împreună cu mulțimea”⁵³. La banchet au rostit toasturi profesorul Andrei Bârseanu din partea *Asociațiunii*, Mitropolitul Ortodox al Transilvaniei I. Mețianu, președintele Partidului Național Român, Gheorghe Pop de Băsești și poetul „pătimirii noastre”, Octavian Goga. Ei au evidențiat importanța deosebită a momentului aniversar și au elogiât contribuția *Astrei* la strângerea legăturilor sufletești între românii de pretutindeni⁵⁴.

A doua zi, 16 august, oaspeții și delegații prezenți au luat parte la o interesantă sărbătoare folclorică. În cadrul acestui moment cultural de excepție au fost de față reprezentanții a 30 de comune situate în jurul Blajului. Parada portului popular a dezvăluit spectatorilor frumusețea, varietatea și autenticitatea costumelor populare românești, dar și a cântecelor și dansurilor specifice zonei Sibiului. Evenimentul l-a impresionat profund, chiar până la lacrimi, pe ironicul și omul plin de haz I. L. Caragiale⁵⁵. Emoționante și bine gândite, manifestările artistice au continuat cu excelentul concert conceput și condus de compozitorul Iacob Mureșianu. El a pus în scenă propria creație muzicală intitulată *Mănăstirea Argeșului*, care s-a bucurat de succes din partea publicului spectator prezent în număr apreciabil⁵⁶.

Tot în a doua zi a festivităților semicentenarului *Asociațiunii* s-a desfășurat ședința *Societății pentru crearea unui fond de teatru român*, înființată la Deva în anul 1870. Cu acest prilej a luat cuvântul episcopul ortodox de Caransebeș Elie Miron Cristea. Vorbitorul a subliniat încă de la început însemnătatea pe care o prezintă teatrul în fața comunității. Oratorul a atras atenția celor prezenți că muzica, cânturile și dansurile trebuie cultivate întrucât sunt comori din cele mai de preț ale românilor. Miron Cristea și-a exprimat regretul că: „nu avem încă un teatru național, care este o instituție de mare folos”. El făcea o legătură între *Societatea pentru crearea unui fond de teatru român* și jubileul de 50 de ani ai *Asociațiunii*. Episcopul de Caransebeș arăta în continuare că ambele societăți se preocupau de luminarea poporului prin cultură. În concepția sa, „acolo unde sunt 2 sau 3 adunați în numele culturii noastre, acolo noi avem datoria sfântă a fi de față, căci nu numai mântuirea veșnică a sufletului credincioșilor noștri e importantă, ci și mântuirea vremelnică a poporului nostru pe urmele luminei și ale culturii românești”. Elie Cristea îl omagiază apoi pe marele ierarh cărturar Andrei Șaguna, „care a avut partea leului la

---

⁵³ *Tribuna*, XV, nr. 181 din 19 august/1 septembrie 1911; Vezi și Silvia Pop, Claudia Oancea Raicu, Maria Daniela Pânăzan, *op.cit.*, pp. 45-46; *Drapelul*, XI, nr. 95 din 23 august/5 septembrie 1911.

⁵⁴ *Serbările de la Blaj 1911...*, p. 297; *Transilvania*, an XLIII, nr. 4, jubiliar 1861-1911, iulie-august 1911, p. 324; *Românul*, I, nr. 181 din 19 august/1 septembrie 1911.

⁵⁵ *Telegraful Român*, LIX, nr. 86-87 din 18/31 august 1911.

⁵⁶ *Unirea*, XXI, nr. 80 din 20 august /2 septembrie 1911.

înființarea *Asociațiunii* și să arătăm că suntem conștienți de misiunea noastră de a urma pilda lui”. Viitorul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române sublinia în final că numai prin unitate putem să serbăm cu vrednicie memoria marilor noștri înaintași și întemeietori ai așezămintelor de cultură. În felul acesta „poporul se va deștepta, lumina va mântui întunericul de care în multe locuri e cuprins”. Rolul principal în marea operă de regenerare spirituală a românilor transilvăneni și bănățeni revenea desigur *Astrei*, dar și celorlalte societăți și asociații culturale mai mici, înlăturându-se astfel „indiferentismul sau susceptibilitățile de orice natură”⁵⁷.

În ultima zi a Adunării Generale a *Asociațiunii* a fost ales ca președinte al organizației – cu unanimitate de voturi – eminentul profesor brașovean Andrei Bârseanu. La ședință au participat N. Iorga și A. Vlaicu⁵⁸. Comentând această inspirată alegere, revista sibiană *Luceafărul* reitiera următoarele: „Lumea imensă adunată la Blaj l-a ales cu însuflețire și cu desăvârșită încredere, dându-și seama că pentru a inaugura activitatea din a doua jumătate de veac a *Asociațiunii* printr-o muncă sistematică și conștientă se cere ca în fruntea ei să stea o personalitate înțelegătoare a problemelor noastre culturale și o putere de muncă care să impună tuturor celor chemați să lucreze pentru răspândirea culturii în popor”⁵⁹. Într-adevăr, profesorul Bârseanu a dovedit tenacitate, diplomație, putere de muncă în îndeplinirea grelelor sarcini care i-au revenit ca președinte al *Asociațiunii*.

Adunarea Generală a *Astrei* de la Blaj s-a încheiat în data de 17/30 august 1911 într-o atmosferă deosebită, de profundă vibrație patriotică. Serbările au constituit deci un eveniment cultural de excepție. Această impunătoare manifestație a reprezentat un mare succes și s-a derulat în perfectă ordine și liniște. Ea a realizat dorința de unitate a românilor de pe ambele versante ale Carpaților. Adunarea din 15-17 august 1911 a constituit practic un veritabil congres al tuturor românilor. Entuziasmul unanim a creat o solidaritate în gânduri și aspirații între conducătorii politici, culturali și ecleziastici”⁶⁰.

Serbările de la Blaj au avut totodată un rol însemnat în strângerea legăturilor culturale și sufletești între toți românii. Presa din România liberă a surprins în paginile sale caracterul de masă al acestor festivități. Publicația bucureșteană *Minerva* arăta că la Blaj au fost de față „o mulțime de frați iubitori din România între cei mai de frunte scriitori români, Ion Luca Caragiale, George Coșbuc, Ștefan

⁵⁷ *Tribuna*, XV, nr. 181 din 19 august/1 septembrie 1911.

⁵⁸ Sebastian Bornemisa, „Praznicul național de la Blaj” prin *Libertatea*, Orăștie, X, nr. 35 din 18/31 august 1911; „De la serbările din Blaj” în *Drapelul*, XI, nr. 95 din 23 august/5 septembrie 1911.

⁵⁹ „Andrieu Bârseanu” în *Luceafărul*, nr. 18, 1911, pp. 402-403.

⁶⁰ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român 1918*, vol. I, București, 1983, p. 320.

O. Iosif⁶¹. Revista *Neamul Românesc Literar*, prin pana conducătorului ei, Nicolae Iorga, reitiera că „și astfel, numele lui Șaguna s-a auzit din nou și a chemat pe urmași la îndeplinirea chemării pe care le-a lăsat-o”, căci „și din mormintele de la Blaj se desfăcea o nebiruită poruncă, de care cu toții au ascultat. Vlădicii că mai au salutat cu toate prapurile lor un mare steag național nevăzut”⁶². Semnificația majoră a evenimentului este surprinsă și de ziarul ieșean *Seara* într-un număr de la sfârșitul lunii august 1911⁶³. Relatări similare întâlnim și în paginile cotidianelor *Adevărul* și *Dimineața*, care apăreau în capitala României.

Totuși aceste acțiuni nu au fost pe măsura așteptărilor unor contemporani ai tumultoaselor evenimente. Unul dintre ei, Victor I. Slăvescu relatea în paginile ziarului *Neamul Românesc* următoarele: „La noi în țară n-am văzut o clipă de puternic entuziasm, un strop de mândrie națională. Cu ce am fost părtași la serbările fraților noștri, decât cu o patentă sau mascată indiferență? La ce s-a redus solidaritatea de sentimente și unitatea de idealuri care ne apropie, ne leagă, ne contopește chiar? Câteva dări de seamă reci și uscate în ziarele zilnice. E puțin, cu mult prea puțin. Suntem închiși într-un cerc prea strâmt, orizontul ne este prea limitat, atmosfera prea înăbușitoare, prea ne stăpânesc patemi mici, prea suntem prinși de amorțire sufletească”⁶⁴. Considerăm că Victor I. Slăvescu a dovedit că este prea exigent. Publicațiile mai importante au relatat pe baza corespondențelor expediate de trimișii lor festivitățile de la Blaj destul de amplu. Alianța noastră cu Austro-Ungaria făcea ca în România liberă să nu se poată organiza în semn de solidaritate manifestații de mare amploare.

Chiar adversarii politici ai românilor au trebuit să recunoască importanța deosebită a ceremoniilor jubiliare. Astfel, jurnalistul maghiar Kos Karoly a prezentat festivitățile jubiliare de la Blaj ca fiind „o adunare națională impozantă”. El a considerat zecile de mii de oameni participanți ca o veritabilă armată care va servi interesele Vienei. Conform opiniei sale, această așa-zisă oștire, este practic „națiunea ce lucrează conștient”, căci ea reprezintă pe tărâm economic și social, cât și pe cel cultural, „o societate disciplinată, fanatică și idealistă”⁶⁵. Ziarul *Românul* pretinde că un ungar, al cărui nume nu se divulga, a expediat o scrisoare redacției, spunând că: „Dar românii noștri nu mai pot fi câștigați nici pentru ideea de stat

⁶¹ *Minerva*, III, nr. 967 din 27 august/7 septembrie 1911.

⁶² N. Iorga, *art.cit.* în *Neamul Românesc Literar*, III, nr. 32 din 21 august/1 septembrie 1911, pp. 497; 501.

⁶³ *Seara*, Iași, II, nr. 582 din 27 august/7 septembrie 1911.

⁶⁴ Victor I. Slăvescu, „Serbările din Blaj” în *Neamul Românesc*, VI, nr. 102 din 12/25 septembrie 1911, pp. 1620-1621.

⁶⁵ *Serbările de la Blaj...*, pp. 438-439; C. I. Stan, *art.cit.* în vol. *Sărbătoarea aripilor românești. O sută de ani de zbor în armata României (17 iunie 1910-17 iunie 2010)*..., p. 290.

maghiar, câtă vreme avem vecini aproape de România liberă, națională și puternică”⁶⁶. Realitatea istorică va confirma justetea acestor afirmații. Revista *Luceafărul* preciza și ea că „serbările din Blaj se vor pomeni de istoriografii viitorului ca o probă a forțelor noastre culturale de la începutul acestui veac și ca o manifestare grandioasă a poporului românesc dintre Tisa și Carpați”⁶⁷. Valeriu Braniște nota și el că festivitățile de la 15-17 august 1911 au reprezentat un prilej binevenit „pentru ca poporul român să se manifeste ca un factor cultural în Ungaria”, demonstrând totodată opiniei publice că „românii sunt autohtoni, că au o individualitate etnică distinctă, că au o viață culturală proprie, că au încetat de mult să mai fie material brut din care să se hrănească vieți naționale străine și că energiile românești se concentrau tot mai intens pentru construirea tipului cultural național român din Ungaria. De aici, fără exagerare, putem spune că astăzi dreptul la existență proprie națională a popoarelor se afirmă neîndoios numai prin valoarea culturală a poporului (...). De aici, rezultă că toate luptele naționale sunt în ultimă instanță lupte pentru afirmarea culturii proprii naționale”⁶⁸.

Serbările jubiliare de la Blaj din august 1911 au avut, prin urmare, o semnificație majoră în acele dificile împrejurări. Ele au contribuit la întărirea coeziunii între românii de pe ambele versante ale Carpaților. Celebrul istoric și om de cultură, profesorul N. Iorga aprecia într-o broșură tipărită cu acest prilej extraordinara concentrare a forțelor naționale românești existente pretutindeni. Tot acum, s-a afirmat cu tărie dorința legitimă de unitate națională: „Toate au fost afirmații răspicate ale credinței în noi înșine, în unitate, în solidaritatea românească și în valoarea culturii noastre luptătoare”. În fond, după opinia sus-numitului slujitor al muzei Clio, această manifestație populară a făcut ca să prindă viață „mărețul ideal de unitate, de trei ori sfânta unitate, elementară, esențială, veșnică a neamului”⁶⁹.

Înfăptuirea României mari nu era foarte departe situată în timp. Unii participanți la Serbările jubiliare din Blaj, precum Gheorghe Pop de Băsești, Andrei Bârseanu, Nicolae Iorga, Iuliu Maniu, au avut șansa de a trăi acest moment unic și neuitatul an 1918. Alții, ca de pildă I. L. Caragiale sau Andrei Vlaicu, nu au putut vedea împlinit acest scump ideal, trecând prea repede în eternitate.

---

⁶⁶ „Scrisoarea unui ungar despre serbările de la Blaj” în *Românul*, I, nr. 186, din 27 august/7 septembrie 1911; Ioan D. Goia, (ed), *ziarul „Românul” din Arad (1911-1918)*, Timișoara, 2001, p. 156.

⁶⁷ *Luceafărul*, Sibiu, nr. 18, 1911, p. 393.

⁶⁸ Apud Radu Păiușan, *Mișcarea națională din Banat și Marea Unire (1895 – 1918)*, Timișoara, 1993, p. 77.

⁶⁹ N. Iorga, *Serbările de la Blaj, însemnătatea lor politică, culturală și literară*, Vălenii de Munte, 1911, pp. 8; 14.